

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

*Περὶ τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου.*

Ὁ Θεὸς ἐπροίκισε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου μὲ λογικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν, διὰ νὰ αἰσθάνηται καὶ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον, καὶ ἐν γένει, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν.

Δύο εἶναι γενικῶς αἱ ἐνέργειαι τοῦ Λογικοῦ, ἡ μὲν θεωρητικὴ, ἡ δὲ πρακτικὴ· καὶ διὰ μὲν τῆς θεωρητικῆς ζητοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· διὰ δὲ τῆς πρακτικῆς, ἐκτελοῦμεν τὰ δέοντα καὶ καθήκοντα. Ἐὰν λοιπὸν ἡ θέλησις ἡμῶν ἀκολουθῇ τὴν ἀδιάφθορον κρίσιν τοῦ Λογικοῦ, καὶ ὑποτάσσεται εἰς αὐτὸ, λέγεται *θέλησις λογικὴ* καὶ ἐκτελοῦντες τοιαύτην θέλησιν, πράττομεν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἐὰν δὲ ἡ θέλησις ἡμῶν δὲν συμφωνῇ μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀλλὰ παρασύρῃται ὑπ' ἀλόγου τινὸς πάθους, εἶναι θέλησις ἄλογος. Καθ' ὅσον λοιπὸν ἀποβλέπει τὴν ἠθικὴν, ὀρθὸς λόγος καὶ πράττειν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον εἶναι νὰ ὑποτάττωμεν τὰς θέλησεις καὶ ἐπιθυμίας ἡμῶν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ Λογικοῦ (1).

Ὁρθὸν ὅμως λόγον δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος ἄνευ πείρας πραγμάτων, καὶ ὀρθῆς διδασκαλίας τε καὶ ἀνατροφῆς. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι δεκτοὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀπάτης. Ἄν λοιπὸν ἔχῃσι πλειότερας ψευδεῖς ιδέας καὶ ἀπάτας, παρὰ ἀληθείας, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς καὶ διδασκαλίας· καὶ τοιαύτη εἶναι κατὰ δυστυχίαν ἡ τῶν πλειοτέρων. Ἀνατρεφόμενοι ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὑπὸ γονέων ἀμαθῶν ἢ ἀμελοῦντων τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων αὐτῶν, παρὰδιδόμενοι εἰς παιδαγωγοὺς ἀμαθεῖς, ἐκτεθειμένοι ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὸ νὰ ἀκούωσι ψευδῆ πράγματα, καὶ νὰ βλέπωσιν ἀλόγους πράξεις καὶ ἤθη, λημβάνουσιν ἑξὶν εἰς τὴν ἀλογίαν καὶ κακίαν. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ἂν μεταξὺ τοιούτων ἀνθρώπων ὁ ὀρθὸς λόγος φαίνεται τοσοῦτον σπάνιος. Ὅσον ὁ ἄνθρωπος φωτίζεται ὑπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐθίζεται εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ καλοῦ, τοσοῦτον ὀρθότερα συλλογίζεται περὶ τῶν πρακτέων, καὶ εὐκολώτερα ὑποτάσσεται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀναγκαία (2) εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι φωτίζει τὸ λογικὸν αὐτοῦ, καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας. Δὲν φαίνεται ἐπιζήμιος ἐνίονε, εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνους μόνους, ὅσοι ἐσυνείθισαν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀπατῶνται κολακευόμενοι ὑπὸ τοῦ ψεύδους. Ἐξαι-

(1) Ἔστιν οὖν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττειν, όταν τὸ ἄλλο μέρος τῆς ψυχῆς μὴ κωλύῃ τὸ λογικὸν ἐνεργεῖν τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Τότε γὰρ ἡ πρᾶξις ἐστὶ κατὰ λόγον ὀρθόν. (Ἀριστοτέλ. Μεγάλ. Ἠθικ. Βιβ. β'. Κεφ. ι.)

(2) Ἀλήθεια δὲ πάντων μὲν ἀγαθῶν θεῶι· ἡγεῖται, πάντων δ' ἀνθρώποις. (Πλάτ.)